

Herman Koch

Ga je erover schrijven?

Ambo|Anthos
Amsterdam

Proloog

Soms ben ik nergens meer – nergens meer echt. Het vertrouwde landschap is nog altijd hetzelfde, maar het is alsof ik het niet meer zie. Alsof er iets tussen mij en dat landschap in is komen te staan: een raam of een glasplaat, waar je weliswaar doorheen kunt kijken maar waardoor je dat landschap niet meer kunt aanraken – en het landschap jou ook niet.

Ik kijk. Het is nog steeds mooi. In de verte ons eigen huis in de verder zo goed als lege polder. Een zonnestraal weerkaatst op de voorruit van onze auto. De populieren aan weerszijden van de weg zijn dezelfde populieren als een jaar geleden, maar de beleving is anders, alsof ik een ansichtkaart uit de brievenbus haal. *Zo mooi is het hier*, lees ik. *Zo mooi is het hier altijd geweest*. Vroeger, nog niet zo heel lang geleden, zag ik alles tot in de kleinste details, de laatste tijd zie ik alleen nog de herinnering, de foto op mijn telefoon – de ansichtkaart.

Elke keer als ik de dijk op klim hoop ik op een containerschip, liefst een van de allergrootste. De dagen waarop er alleen een paar gewone vrachtschepen over de Westerschelde varen zijn verloren dagen. Nee, dat is niet helemaal waar. Er is het vergezicht. Aan de horizon steken de kranen van de con-

tainerterminal bij de haven van Antwerpen schuin omhoog in de knalblauwe ochtendlucht. Witte rook uit de koeltorens van de kerncentrale bij Doel. Een aalscholver, een vlucht trekganzen vormt een V in de lucht, een fazant maakt zich schielijk uit de voeten, de schapen op de dijk kijken even op als ik ze voorbijloop en gaan weer door met waar ze mee bezig waren. Maar een vergezicht zonder containerschip is als een cadeau met in de doos alleen maar zaagsel of papiersnippers.

Onderweg hiernaartoe waren er de roofvogels. Drie deze keer. Ze zaten doodstil op een paaltje en vlogen pas op het laatste moment op. Het is altijd even schrikken. Net als met bomen en planten, waarvan ik de namen niet kan onthouden, weet ik niet wat voor roofvogels het waren. Buizerds, gok ik, dat heb ik iemand hier uit het dorp een keer horen zeggen. Ik schrok dus even en daarna keek ik de roofvogels na tot ze ergens achter de boomtoppen uit het zicht verdwenen. Ook al is het allang niet bijzonder meer – het stikt hier van de roofvogels – ik ervaar het als een geschenk dat de dag beter maakt, net als een containerschip.

Soms valt er dus een kleine teleurstelling te verwerken: dan varen er een paar boten op de Westerschelde, maar zijn het allemaal doodnormale vrachtschepen van een bijna kinderachtig formaat.

Vandaag heb ik geluk. Het containerschip lijkt recht op me af te varen wanneer ik het hoogste punt van de dijk bereik. Het is groter dan alle containerschepen die ik hier eerder heb gezien. Ik zet mijn Apple Watch op pauze en blijf staan. Een voorbijvarend containerschip moet je beleven. Het machtige gevoel dat het schip uitstraalt moet mijn machtige gevoel worden.

Dat is ook de reden dat ik geen foto maak. Wie een foto maakt (voor later), beleeft niks. Een foto van een containerschip

is als een foto van de Grand Canyon. Die vraagt om aanvullende tekst. *In werkelijkheid was de Grand Canyon/het containerschip veel en veel groter*, zeg je. *Ja, oké*, zegt degene aan wie je de foto laat zien. Die kijkt er een halve seconde naar op je telefoon en verplaatst zijn blik vervolgens naar iets anders.

Het gaat erom dat ik het zie. Dat ik het containerschip zie komen aanvaren, het punt zie bereiken waarop het het dichtstbij is en het daarna weer langzaam kleiner zie worden.

Ik ben van nature ongeduldig, maar niet hierbij. De tijd vertraagt. Hij wordt nog net niet stilgezet maar hij verstrijkt nu met de snelheid van het voorbijvarende schip.

Dit is het, heb ik vaak gedacht wanneer ik daar zo stond. Dit is waar het allemaal om draait.

Ik heb geen behoefte aan verdere uitleg of duiding. Ik val samen met het schip, ingewikkelder is het echt niet. Wij begrijpen elkaar.

Er is niemand aan dek, er zijn althans geen bemanningsleden te zien, maar wanneer ik zwaai klinkt na een paar seconden drie keer een zware scheepstoeter.

Ik heb vaak het gevoel dat ik de dingen niet echt meer beleef maar van een afstand aanschouw, alsof ze als foto's in een plakboek zijn geplakt. Zo'n plakboek dat je moeder of een als enig familielid overgebleven tante voor je bijhoudt. Daar sta je met je zwemdiploma, met een vis die je hebt gevangen, buiten het stadhuis na het voltrekken van je huwelijk. Er zijn ook krantenknipsels: je hebt in al die jaren niet stilgezeten. Als enige heeft de tante je leven bijgehouden, nog jaren nadat je moeder dat niet meer kon doen. Met het heengaan van de tante houdt ook het plakboek op. Het is op de lege pagina's waar mijn leven zich nu afspeelt. Zelf ben ik niet zo van de plakboeken: de recensies

en de interviews blijven nog een paar dagen op de keukentafel rondslingeren, daarna krijg ik genoeg van mijn eigen hoofd en verdwijnt alles in de pedaalemmer.

Wat er nu is veranderd is dat ook het plakboek weg is, dat het er misschien wel nooit is geweest. En wat zou er onder de foto van mij, zwaaiend naar een toeterend containerschip, moeten staan?

En dan, als laatste, is er het uitzicht vanuit het huis zelf. Een eindeloos uitzicht: een al dan niet met tarwe of aardappelen beplante akker tot aan de horizon. Daar zit ik vaak, bij mooi weer op het terras, bij slecht weer aan de tafel achter het met regendruppels bespikkelde raam. Het is een uitzicht waar niets aan toegevoegd hoeft. Een uitzicht als een zee of een open haard. Zoals je naar de golven of in de vlammen staart, zo kijk ik uit over de akker. Ik lees geen boek, dat is helemaal nergens voor nodig: zoals het is, is het precies goed. Soms neem ik er een biertje bij. Ik kijk hoe het landschap in de namiddag van kleur verandert. Hoe ik zelf na het tweede biertje van kleur verander. Alles is nu goed. Eindelijk ben ik er. Ik ben hier en nergens anders.

I

Wie doet mij dit na?

Ik weet niet meer precies wanneer ik het niet-lezen heb ontdekt. Er waren altijd al momenten waarop ik niet las. Op plekken en tijden waarop het wel heel goed kon, die er bij uitstek geschikt voor waren. Zoals de afstand tussen twee stations, je bent anderhalf uur onderweg: buiten het raam zijn er landschappen en koeien, slootjes en windmolens, bossen en bedrijventerreinen. Of, wat ik altijd het leukste vond, een snelweg parallel aan de spoorbaan. De auto's rijden even hard of harder dan de trein, dan minderen ze geleidelijk vaart en komen ten slotte geheel tot stilstand, terwijl de trein ongehinderd zijn reis vervolgt.

Ik had een boek bij me. Ik had altijd een boek bij me. Ik had anderhalf uur de tijd om te lezen maar ik merkte dat ik toch liever naar die auto's keek, naar de koeien en de slootjes, de bossen en de weilanden. De voorbijglijdende beelden vormden de achtergrond voor mijn eigen gedachten. Als ik het boek zou openen zou ik de gedachten van een ander lezen.

Vaak hoor je mensen zeggen dat ze in de trein zo lekker kunnen lezen. Dat ze daarom liever de trein dan de auto nemen. Steeds vaker echter gaan mensen met de trein omdat ze dan 'gewoon kunnen blijven doorwerken'. Als de wereld ergens aan ten

onder gaat, dan is het voor een niet onbelangrijk deel aan het idee dat je geen enkel moment mag vermorsen.

Ik nam zelf steeds vaker de auto. In de auto kún je niet lezen, maar het landschap beweegt er net zoals in de trein. Je moet hooguit wat beter opletten. Maar is het niet juist de combinatie van concentratie en routine die de beste gedachten oplevert? Ik weet niet meer wie dat heeft gezegd, in elk geval moet het iemand zijn geweest die hierover al langer had nagedacht. In de auto, gok ik, in de trein had hij misschien toch dat boek gepakt. En nu schiet me ook opeens te binnen dat Gabriel García Márquez de eerste zin van *Honderd jaar eenzaamheid* in de auto heeft bedacht. Hij reed in zijn eentje over een bochtige weg, het landschap bewoog, en plotseling was daar die eerste zin. ‘Tege-lijk met de eerste zin wist ik nu ook hoe ik het hele boek moest schrijven,’ zegt hij ergens in *De geur van guave*, een bundeling van gesprekken van de schrijver met Plinio Mendoza.

De auto had nog een ander voordeel. Jarenlang trad ik regelmatig op in bibliotheken en op literaire festivals. Als ik de trein nam ging alles goed tot aan de terugreis. Ik had inmiddels een bos bloemen of een fles wijn in mijn hand. Iemand van de organisatie bood aan mij een lift te geven naar het station. Er was al veel gepraat die avond, misschien wel te veel – voornamelijk door mij. Nu werden er nog meer woorden gesproken, al kon ik me er alvast op verheugen dat dit echt het laatste gesprek van de avond zou zijn. Tussen de zwiepende ruitenwissers door zag ik eindelijk het verlichte stationsgebouw uit de nacht opdoemen. Op het perron bleek dat de een-na-laatste trein een paar minuten geleden was vertrokken. De volgende trein zou over een halfuur komen maar daarna moest er de nodige keren worden overgestapt: dat wist ik omdat ik de dienstregeling thuis grondig

had bestudeerd (ik heb het hier uiteraard over de middeleeuwen van de spoorwegen, waarin de op je telefoon te raadplegen reisplanner nog moest worden uitgevonden). Ik wist dan ook dat ik tot elke prijs moest zien te voorkomen dat ik op deze laatste trein aangewezen zou zijn en alles op alles moest zetten om de een-na-laatste te halen.

Helaas, ik zou nu ver na middernacht thuiskomen, eerder ergens in de vroege ochtend. De mogelijkheid bestond dat ik me in het overstapstation zou vergissen en op een nog winderiger en verlatener station zou stranden. Ik zou natuurlijk een hotel kunnen zoeken (een bed!), maar ik had de volgende ochtend iets, iets waarbij mijn aanwezigheid niet kon ontbreken.

Ik keek om me heen en stelde vast dat ik de enige reiziger op het perron was. Natuurlijk! Niemand zou deze laatste trein nemen. Niemand! Het eerste wat me nu te doen stond was van de bos bloemen en de fles wijn af zien te komen. Mijn vrouw zou blij zijn met de bloemen, zeker, maar ik had gelukkig niets goed te maken. Ik had niet staan tongen met die vrouw uit het publiek die als laatste uit de rij bij de signeertafel was blijven dromen. Een leuke vrouw was het, ze had gevraagd of ik in een hotel bleef overnachten en daarbij haar haar naar achteren gegooid. Niet gewoon naar achteren, nee, zo gooi je het alleen naar achteren als je besluit al vaststaat om een eindje met de betreffende schrijver op te lopen omdat hij dat hotel anders misschien niet kan vinden.

Zo natureel mogelijk wandelde ik naar het verste eind van het perron, daar waar de overkapping ophield en regen en wind vrij spel hadden. Natuurlijk wandelde ik juist niet natureel. Ik was me te zeer bewust van mijn zogenaamd achteloze manier van lopen, alsof de regisseur van een documentaire over je leven tegen je zegt: 'Zou je nog één keer van de auto naar de ingang van

de boekwinkel willen lopen, dat hadden we er daarnet niet goed op. Loop maar gewoon zoals jezelf.’

De regen sloeg ondertussen in mijn gezicht. De bloemen krijgen tenminste water, was een gedachte die in me opkwam. Het papier dat om de bos heen zat raakte nu ook doorweekt, straks zou het naar alle waarschijnlijkheid scheuren.

Ik dacht aan de bewakingscamera’s op het station, aan hoe ik die zou kunnen lokaliseren zonder dat dit al te veel aandacht zou trekken. Iemand die om zich heen en omhoog kijkt om uit te vinden waar mogelijk bewakingscamera’s hangen, is bij voorbaat verdacht. Op de beelden van die camera’s zou te zien zijn hoe de bekende auteur Herman Koch, die daarnet in de bibliotheek nog zo’n aimabele man leek, zich op een donker perron van een bos bloemen en een fles wijn ontdoet.

Ik moest de zogenaamde dode hoek van de bewakingscamera’s zien te vinden. Die bevindt zich vast niet aan het eind van het perron, bedacht ik nu. Dat was immers de plek waar de ‘springers’ zich naartoe zouden begeven. Zat er misschien op dit moment een bewaker naar een van zijn monitoren te staren en zich af te vragen of hij met een mogelijke springer van doen had? Maar dat een springer in de ene hand een bos bloemen en in de andere een klein kartonnen wijntasje droeg was wel erg onwaarschijnlijk.

Ik draaide me om en liep terug naar het overkapte deel van het perron. Naturel. In elk geval zo naturel mogelijk. De bewaker achter de monitoren zou er vast in trappen.

Daar was de met een rolluik gesloten kiosk, en daar pal naast stond een van de stalen pilaren die de stationsoverkapping ondersteunden. Vanuit geen enkele hoek zou een bewakingscamera het donkere stukje niemandsland tussen de kiosk en de pilaar in beeld kunnen krijgen. Daar hurkte ik neer, zette de fles

wijn op de grond en legde de bos bloemen er vervolgens naast.

Even was er nog het schuldgevoel – ik stond alweer rechtop, zij het met gebogen hoofd, alsof ik de bos bloemen op een grafsteen had neergelegd. En de fles wijn ernaast, de overledene hield immers wel van een glaasje.

Beide cadeaus waren mij met de beste bedoelingen overhandigd. Lang geleden nam ik de flessen wijn nog helemaal mee naar huis maar na een keer of tien een eerste slokje te hebben geproefd, begreep ik hoe het was gegaan: een stagiaire van de bibliotheek was eropuit gestuurd om een fles wijn te kopen ('Niet duurder dan vijf euro!'), kocht een fles van € 2,99 en heeft het wisselgeld in haar zak gestoken.

Bloemen waren een ander verhaal. Vaak verwelkten ze al tijdens de terugreis, maar soms waren het echt mooie boeketten. Het was vooral de aandacht die het boeket trok die mij tegenstond. Ik had voor iedereen zichtbaar duidelijk net iets gedaan. Ik was niet het soort man dat met een bos bloemen over straat liep om halftwaalf 's nachts. Ik had ergens in de schijnwerpers gestaan: de bos bloemen was mij ongetwijfeld onder applaus overhandigd. Misschien ging ik door voor een jubilaris die zojuist afscheid had genomen van het bedrijf waar hij vijfenveertig jaar in dienst was geweest – nee, dat was niet erg waarschijnlijk, daarvoor zag ik er nog net iets te jong uit. Voor een theaterregisseur die een Ibsen-bewerking had gemaakt die deze zelfde avond in de schouwburg van dit stadje in première was gegaan. Wat er gebeurde was dat ze van de bos bloemen naar je gezicht keken. *Waar moeten we die vent van kennen?* In het ergste geval wisten ze dat het volgende moment ook.

Langzaam kwam ik overeind en deed een stap naar achteren. De oplettende bewaker achter de monitor zag dat ik geen bloemen en fles meer bij me had. Met een paar muisklikken ging

hij langs de andere monitoren, spoelde een paar minuten terug. *Kijk daar! Daar heb je hem. Zie je wel dat ik me niet vergis. Een bos bloemen. En een fles wijn. Waar zijn die zo ineens gebleven?*

In werkelijkheid was de kans op een oplettende bewaker natuurlijk uiterst klein, hield ik mezelf voor. Geen enkele bewaker zou om kwart voor twaalf 's nachts zijn hokje uit komen om een veel te jeugdige jubilaris of Ibsen-bewerker te vragen wat hij met zijn bos bloemen en fles wijn had gedaan. Aan die bijna-zekerheid klampte ik me vast terwijl ik nog altijd op dezelfde plek bleef staan, amper een meter van de bloemen en de fles verwijderd.

En daar was plotseling, piepend en snuivend, de trein. De laatste trein, helemaal leeg, de trein waar niemand die bij zijn volle verstand was in zou stappen.

De laatste beelden waren die van een man die desalniettemin instapte. Daarna niets meer. Hij moest een keer of veertien overstappen voordat hij tegen het krieken van de dag het station in zijn woonplaats uit wankelde. In de ene hand een bos bloemen, in de andere een fles wijn.

Kort na dit voorval besloot ik de trein voorgoed de trein te laten. Ik nam toch al geen boek meer mee. Ik kon het aangename van het niet-lezen net zo goed combineren met het vrije gevoel van de van niets of niemand afhankelijke autobestuurder.

De heenreis was nu problematisch, want ik moest een flinke marge inbouwen. In Nederland sta je zoals bekend regelmatig stil op de weg. Ik parkeerde mijn auto dus ruim van tevoren, stapte met gebogen hoofd uit – vaak zette ik nog in de auto een zonnebril op, ook als het regende – en wandelde, opnieuw zo natureel mogelijk, in de richting van waar ik het centrum vermoedde. Ik moest niemand te vroeg tegen het lijf lopen, dat was het belangrijkste: iemand van de organisatie die mij zou herkennen en me zou uitnodigen ‘een hapje met hen mee te eten’. Nee, het hapje mee-eten diende koste wat kost te worden vermeden.

Ik wandelde over het marktplein, waar de laatste kraampjes intussen werden afgebroken, ging op zoek naar de rivier (als er een rivier was) en staarde een poosje vanaf de kade naar het stromende water. Vervolgens liep ik terug naar het centrum.

En daar lag, midden in de winkelstraat, naast aan de ene kant de Blokker en aan de andere het Kruidvat, mijn bestemming

voor de komende anderhalf uur voorafgaande aan de lezing. Restaurant De Chinese Muur leek nog niet echt in bedrijf (het was ook nog veel te vroeg).

Ik liep een tweede rondje door het dorp terwijl ik scherp oplette of er geen personen met een bibliotheekachtige uitstraling mijn pad dreigden te kruisen. Toen ik een halfuur later de deur van De Chinese Muur openduwde was het restaurant nog steeds leeg. Hier, in deze Chinese schemertijd, die geen enkel verband leek te houden met de tijd in het stadje, begon voor mij het gelukkigste uur van de hele avond. Ik loste op in de schemertijd.

Ik bestelde een eerste flesje Tsingtao. Zonder glas. Ik had niets bij me, zelfs niet mijn eigen boek. Geen krant, geen tijdschrift: niets. Ik staarde voor me uit, goot de helft van het bier in twee teugen in mijn keel. Ik keek naar het aquarium naast de bar, bladerde door het zware menuboek alsof ik naar een bepaald gerecht zocht. *Heeft u uw keuze kunnen maken?* Dat had ik. Niet net pas in het restaurant, maar al veel en veel eerder.

‘Een wantansoep en char siu,’ zei ik tegen de ober.

‘Witte rijst?’

‘Doe eigenlijk maar bami,’ antwoordde ik altijd, alsof ik de keuze pas op dat moment maakte.

De bami zou ik grotendeels laten staan. Te veel koolhydraten konden funeste gevolgen hebben voor een avond in een bibliotheek.

Met het tweede flesje Tsingtao begon de tijdloosheid pas echt in te dalen.

Hier zit ik, sprak ik mezelf toe. Wie doet mij dit na?

Ja, zo was het en niet anders. Wie van mijn vrienden en vriendinnen zou het aandurven om moederziel alleen een schemerig, leeg restaurant binnen te gaan en daar een maaltijd te bestellen, laat staan daar met volle teugen van genieten? Een tosti op een

terras, verder kwamen ze niet. Op een terras zit je weliswaar in je eentje aan een tafeltje maar je bent er zelden alleen.

In de bibliotheek verliep alles op rolletjes. Ik droeg de tijdloosheid met me mee. Het maakte me niet meer uit hoelang de avond zou duren. Pas wanneer ik in de auto zat, keek ik weer op mijn horloge. En hier tekende zich ook meteen het grote verschil met de trein af. Was ik met de trein gekomen, dan zou ik nu door een bereidwillige bibliotheekmedewerker naar het station zijn gebracht. Pas daar zou ik op de stationsklok kijken en beseffen dat die rode achterlichtjes in de verte die van de een-na-laatste trein waren. Maar eenmaal in de auto was ik al thuis. Ik hoefde alleen nog maar de motor te starten en de gele pijlen van de wegomlegging de stadskern uit te volgen. Daarna wist ik meestal wel de weg. Ook nu greep de tijdloosheid haar kans. Nederland is het mooist bij nacht. Ik genoot van de onder de auto verdwijnende witte strepen op het asfalt, van de verlichte bruggen en bedrijventerreinen, de boven de bomen uitstekende gele M van een McDonald's-vestiging. Er was geen haast. Mijn doel was niet om zo snel mogelijk ergens te komen.

Van Herman Koch verscheen eveneens
bij Ambo|Anthos uitgevers

<i>Red ons, Maria Montanelli</i>	<i>Korte geschiedenis</i>
<i>Eindelijk oorlog</i>	<i>van het bedrog</i>
<i>Eten met Emma</i>	<i>Geachte heer M.</i>
<i>Odessa Star</i>	<i>De greppel</i>
<i>Denken aan Bruce Kennedy</i>	<i>Makkelijk leven</i>
<i>Het diner</i>	<i>Finse dagen</i>
<i>De ideale schoonzoon</i>	<i>Een film met Sophia</i>
<i>Zomerhuis met zwembad</i>	<i>Het Koninklijk Huis</i>

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos uitgevers via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

ISBN 978 90 263 6463 1

© 2023 Herman Koch

Omslagontwerp Roald Triebels, Amsterdam

Omslagillustratie © David M. Schrader / Shutterstock

Foto auteur © Pablo Koch

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen